

Trouw

11 februari 2011 vrijdag

'Rechtenstudie handicap'

BYLINE: Adri Vermaat

SECTION: DEVERDIEPING; Blz. 27

LENGTH: 1350 woorden

SAMENVATTING

Hoewel zijn kritische opstelling wellicht anders doet vermoeden, vindt Peter van Koppen de rechtspraak in Nederland helemaal niet verkeerd. Ook zijn nieuwste boek is positief bedoeld, verzekert de rechtspsycholoog.

VOLLEDIGE TEKST:

Zijn vader was advocaat. „Zo leerde ik het recht aan de ontbijttafel”, zegt Peter van Koppen. De hoogleraar rechtspsychologie heeft een fascinatie voor de rechtspraak, in Nederland en daarbuiten. Honderden malen al trad hij als getuige-deskundige op in strafzaken, zoals in België kort geleden rond de geruchtmakende 'parachutemoord'.

Dat eenmaal buiten het gerechtsgebouw rechters zijn visie op de juridische voetangels en klemmen willen afdoen als 'gezeur', maakt hem niet van streek. Zijn nieuwste, inspirerende boek 'Overtuigend bewijs', is 'positief' bedoeld, zegt hij een paar keer ten overvloede. „Ik probeer te laten zien hoe je zo dicht mogelijk bij de waarheid kunt komen. Onzekerheden moet je zien te reduceren.”

De hoogleraar stelt voorop dat de rechtspraak in Nederland helemaal niet verkeerd is. „Ik denk dat we in de toptien staan. Alleen de hysterische manier waarmee Nederland met slachtoffers omgaat, zou anders kunnen. Slachtoffers mogen de rechter alleen komen vertellen hoe erg het voor hen is. Ze mogen niets over de feiten zeggen, de strafeis, de verdachte, niets. In België mogen burgerpartijen meedoen in een proces. Dat zou in Nederland ook moeten.”

Van Koppen (57) bepleit in zijn boek een wetenschappelijkere benadering van strafzaken door rechters. Zij zouden meer oog moeten hebben voor alternatieve scenario's over schuld en onschuld. Daarenboven zou de rechter kunnen uitleggen hoe hij de beslissingen over schuld van verdachten op 'wetenschappelijk verantwoorde' manier heeft genomen. „Rechters hebben dat altijd maar onzin gevonden”, meent Van Koppen. „Hoewel het nuttig zou zijn om na te gaan of een verdachte niet onschuldig kan zijn.”

Vraag is altijd weer of de verdachte die voor de rechter staat als dader kan worden aangemerkt en, zo ja, welke straf hierbij hoort. Als bovendien de verdachte een bekentenis heeft afgelegd, is de strafzaak grotendeels al gespeeld. Maar zelfs een wettig en overtuigend bewijs geeft niet altijd de volledige zekerheid dat een verdachte daadwerkelijk dader is, is wel gebleken.

Het afgelopen decennium waren daar meerdere voorbeelden van. Een tot dan vrij onbekend begrip als 'tunnelvisie' raakte plots nationaal ingeburgerd en de rechterlijke macht erkende, zij het noodgedwongen en dus allerminst van harte, dat grote fouten een eeuwige schaduw wierpen over verscheidene strafzaken.

Kees Borsboom werd ten onrechte veroordeeld in de uit 2000 daterende Schiedammer Parkmoord. Herman Dubois en Wilco Viets overkwam hetzelfde in de Puttense moordzaak. Lucia de Berk, de voor meerdere moorden oorspronkelijk tot levenslang veroordeelde verpleegkundige, kwam vorig jaar na een voor haar bevrijdende herzieningsprocedure alsnog uit het gevang. En afgelopen najaar werd de voormalige bejaardenverzorgster Ina Post, 23 jaar na haar veroordeling voor de gewelddadige dood van een cliënte van haar, hiervan alsnog vrijgesproken.

In de Schiedammer Parkmoord voorzag Van Koppen zijn goede reputatie van glans door in een boek tot in detail uit de doeken te doen waarom Borsboom niet de dader kón zijn. Een jaar later werd zijn gelijk bevestigd.

Van Koppen: „De meeste strafzaken zijn eenvoudig. De bewijsbeslissing zou je eigenlijk zo aan een lekenjury kunnen overlaten. Het zijn zaken die onder het niveau van de professionele rechter liggen. Waar het om gaat, zijn de ingewikkelde zaken. Die moet je niet altijd verwarren met grote zaken. Een meervoudige moord kan bewijstechnisch vrij eenvoudig zijn. Dan zeggen de meeste rechters dat het met de meeste zaken goed gaat. Ik geef aan dat dit geen goed argument is. Rechters zijn ook mensen, is ook zo'n slecht argument dat wel wordt gehanteerd. Het is juristentaal.”

De hoogleraar aan de Universiteit van Maastricht en de Vrije Universiteit van Amsterdam vergelijkt het werk van de rechter vaak met dat van een arts. „De smoes van 'de meeste zaken gaan goed' deugt niet. Vaak is het bewijs overweldigend. De meeste strafzaken zou iedereen goed doen. Het is net als een chirurg die zegt: „Ja, maar moet je luisteren: negentig procent van de mensen die op mijn snijtafel terecht komen, overleeft het. Die chirurg komt daar ook niet mee weg.

„Routine is een valkuil. Een grote handicap onder rechters is dat zij vinden dat een bewijsbeslissing een juridische kwestie is. Maar dat is zij niet. De rechter moet zich de vraag stellen of de verdachte het heeft gedaan of niet. Dat is in strafzaken de kern en dat is geen juridische vraag. Maar rechters hebben de handicap dat zij rechten hebben gestudeerd.”

Het als verzachtende omstandigheid bedoelde argument dat ook vonnissen uiteindelijk mensenwerk zijn, kan Van Koppen slecht bevatten. „Rechters moeten doelen, 'heuse targets', halen. Dat is bijzonder zorgelijk. In die zin laten rechters zich werkelijk 'piepelen'. Wij hebben in Nederland een uiterst effectief systeem.”

En toch zie je rechters soms bijkans verdrinken in een oceaan van dossiers en lijken zij, in de praktische betekenis, steeds meer in het nadeel. Honderdduizend pagina's dossier, tweehonderdduizend pagina's, het worden er onder invloed van tapverslagen, DNA-onderzoeken, rapporten van getuige-deskundigen en sterke advocaten, steeds meer.

Neem het liquidatieproces Passage in de justiebunker in Amsterdam, waarin meer dan tien verdachten en hun raadslieden en vijf officieren van justitie met veel ambtelijke ondersteuning een schril contrast vormen met de rechtbank: die bestaat slechts uit drie rechters, plus de reserverechter en de griffier. Het proces, waarin

volgens de oorspronkelijke planning een jaar geleden uitspraak zou worden gedaan, is inmiddels ruim 1,5 jaar vertraagd.

Van Koppen kent deze voor Nederland uitzonderlijke strafzaak niet tot in detail. Maar als wetenschapper vindt hij dat een rechter zich nooit door wie dan ook onder druk mag laten zetten.

Druk vanuit de publieke opinie of vanuit het ministerie, te weinig menskracht, achterstanden, uitdijende strafdossiers, een excuus kunnen zij niet zijn, vindt de rechtspsycholoog.

„Als mijn huisarts constateert dat ik longkanker heb en ik hem vervolgens vertel dat mijn vrouw het huis uit is gegaan, kan hij ook na tien minuten niet zeggen 'Van Koppen, je tijd zit erop, volgende patiënt'. Soms hoor je het argument dat rechters niet alles kunnen weten. Dat zij een getuige-deskundigen niet hebben begrepen. Maar ook die smoes gaat niet op. Een rechter moet een getuige-deskundige net zo lang bevragen tot hij de materie snapt. Als het verhaal niet uit de verf komt, laat je hem zijn huiswerk overdoen. Het is in de menselijke natuur ingebouwd dat wij onszelf belazeren. Een goede rechter moet zichzelf dwingen tot de vraag: waarom zou deze man niet onschuldig zijn?"

Peter van Koppen: Overtuigend bewijs, Indammen van rechterlijke dwalingen. Uitgeverij Nieuw Amsterdam. 320 pagina's. 22,50 euro. ISBN 9789046809747

'Veel strafzaken zou iedereen goed kunnen doen'

Onverdedigbaar

Het valt Peter van Koppen op dat de rechterlijke macht soms moeite heeft om het volmondig toe te geven als een rechter een 'onverdedigbare' beslissing heeft genomen. Enerzijds begrijpt hij dat een president van een gerechtshof in het openbaar niet zo snel een van de raadsheren zal afvallen. Anderzijds gaat de 'verdediging' van de rechterlijke macht soms wel erg ver, stelt Van Koppen in zijn boek.

Als voorbeeld noemt hij onder meer de reactie van voorzitter Erik van den Emster van de Raad voor de rechtspraak op de uiteindelijke vrijspraak van verpleegkundige Lucia de Berk, destijds verdacht van een groot aantal moorden. In een persbericht, dat volgde op de rehabilitatie van De Berk, schreef Van den Emster onder meer: 'De betrokken rechters hebben professioneel en integer gehandeld'.

Een soortgelijke reactie vanuit de rechterlijke macht was er in een enkel vergelijkbaar geval, zoals in de Schiedammer Parkmoord van president Joep Verburg van het hof in Den Haag.